

ІВАН ВИШЕНСЬКИЙ ТА ЙОГО РОЛЬ У РОЗБУДОВІ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВНОСТІ

Голубош Г. В.

студентка 3 курсу

Рівненського фахового коледжу

*Національного університету біоресурсів
і природокористування України*

Захарчук В. М.

спеціаліст вищої категорії, викладач методист,

викладач юридичних дисциплін Рівненського фахового коледжу

Національного університету біоресурсів

і природокористування України

м. Рівне, Україна

У 2016 році минуло тисячу років присутності українського (руського) чернецтва на святій горі Афон і 100 років із дня смерті Івана Франка, автора безсмертної поеми про одного з українських подвижників Афону – Івана Вишенського (1550–1620). Цього ж року в Україні Івана Вишенського було зараховано до сонму святих (канонізовано) як преподобного Іоана Святогорця [1, с. 125].

Державно-правові концепції українських мислителів, релігійних і політичних діячів посідають чільне місце в ореолі світової державно-правової думки. Одним із таких світочів українського та світового православ'я є вихідець із Західної України Іван Вишенський. Наша мета – виявлення актуальності його творчості; подальший її вплив на правові та політичні ідеї багатьох мислителів, а також з'ясування ролі у процесі розв'язання сучасних державно-правових проблем та релігійних непорозумінь.

Актуальність обраної теми полягає у тому, що за сучасних умов розвитку демократичної, правової держави особливого значення набуває осмислення провідних філософсько-правових ідей демократизму та природного права, в тому числі в історичному аспекті. Проблема рівності, демократизму, природних прав людини завжди була в центрі уваги юристів, філософів, теологів тощо. Ці питання знайшли своє відображення і у творчості Івана Вишенського, одного із знаменитих діячів Острозької академії, яка стояла біля витоків провідних ідей державності, культури та просвітництва в Україні [2, с. 43]. У цьому аспекті О. І. Колич відзначає, що активними діячами острозького гуртка були також такі видатні українські письменники та

діячі, як Герасим та Мелетій Смотрицькі, Василь Суразький, Клірик Острозький, Дем'ян Наливайко, Захарія Копистенський, Кирило Лукаріс, Христофор Філалет, Йов Княгиницький, Ісайя Копинський.

У плеяді полемістів Острозької академії одне з центральних місць займає Іван Вишенський – видатний письменник, полеміст, культурний та громадський діяч. Мислитель народився у Судовій Вишні на Львівщині. Біографічних відомостей про Вишенського є досить мало. Відомо, що початкову освіту здобув у Судовій Вишні, а потім, як припускається, жив при дворі князя Острозького. Проте приблизно у 80-х роках XVI століття переїжджає на Афон, який є одним із світових центрів православ'я, де прийняв постриг та став ченцем-аскетом. У 1604–1605 рр. відвідує Україну.

До нас дійшло 16 рукописних трактатів та послань авторства Вишенського. Хоча творча спадщина Вишенського та інших українських книжників характеризується спільністю підходу до ряду важливих у той час філософських та суспільно-політичних питань, та, все ж, його погляди відрізнялися істотними особливостями. Насамперед мислитель орієнтувався лише на греко-візантійські та давньоруські духовні цінності. З одного боку, зазначена позиція сприяла збереженню національної єдності, релігійних та культурних традицій, але з іншого – містила загрозу духовної ізоляції, набуття рис провінціалізму, втрати народом можливостей виходу із кризової соціально-політичної та культурної ситуації, в яку потрапила Україна в кінці XVI – на початку XVII ст. [2, с. 45].

У 1596 р. Вишенський був уже на Афоні. Можна припустити, що його чернечий постриг і від'їзд на Афон були пов'язані з реформою монастирів, які на той час проводив князь К.-В. Острозький, перетворюючи їх із келійних на спільножительні. Якщо келії кожного з ченців були розташовані зовсім окремо від інших, що спонукало до усамітнення і молитовного самозаглиблення, то в спільножительних – келії розміщувались в одному приміщенні. У таких обителях було більше можливостей для розгортання культурно-освітньої діяльності, зате менше часу залишалось для самоспоглядання, яке особливо культивували монахи-анакрети. Чимало ченців і церковних діячів, зокрема Йов Княгиницький, Йов Залізо, Віталій з Дубно, виступали проти реформи князя. Приблизно в цей час Дубенський Хресто-Воздвиженський монастир покинув Йов Залізо і перейшов до Почаєва. Очевидно, з цієї ж причини покидає землі князя Острозького і Іван Вишенський та перебирається на Афон, де усамітнюється в одному з монастирів. У 1596 р. Олександрійський патріарх Мелетій Пігас написав Вишенському на Афон листа, в якому закликав повернутись його в Україну, де на той час боротьба між православними та уніатами досягла апогею. «Зрозумій, сину мій, – писав патріарх, – і не залишайся

в пустині, живучи тільки для самого себе, та й то буває, не зовсім вдоволений. Не злословлю я пустині, бо й сам є її прихильником, та, дбаючи про спасіння ближніх, закликаю у бойові ряди синів Божих. Братам твоїм, мучительні турботи яких спільні з твоїми, загрожує у Польщі небезпека загубити свої святині. Православні жителі Польщі залишаються безпомічними навіть перед людьми, що мислять несправедливо; нас тут недостатньо, треба і вам поревнувати задля Бога Вседержителя» [3, с. 8].

Говорячи про державно-правові погляди мислителя, слід відзначити, що Іван Вишенський творив свій суспільний ідеал, основними аспектами якого були питання рівності, свободи людини й народу. На думку мислителя, реалізація ідеї рівності та свободи можлива тільки з поверненням до демократичних основ раннього християнства. І. Вишенський прагнув усунути превалювання світської влади, оперти її та все світське життя на засади православної віри, очищеної від католицизму. Він був переконаний, що православна віра у своїй духовній чистоті містить демократичні основи рівності, свободи і справедливості, а насильство, деспотизм і тиранія є наслідками світського життя, багатства й розкошів, бажання необмеженої влади. Обстоювання свого суспільного ідеалу І. Вишенський почав із викриття узурпованого права абсолютної влади Папи Римського. Він дійшов висновку, що папа ігнорує природні права, що знайшли своє втілення у Святому Письмі, захищає положення про природну рівність людей. На думку І. Вишенського, успіх у визволенні від гніту й побудові держави залежить від вирішення трьох взаємопов'язаних проблем: очищення релігії від католицизму, повернення до ранньохристиянських демократичних істин православного християнства; відновлення освіти й науки, відмови від схоластичної католицької науки як духовного засобу зміцнення абсолютної влади Папи Римського; відродження української мови, відмови від накинutoї католицькою церквою латині [4]. Як і книжники Острозького культурно-освітнього центру, Іван Вишенський, формулюючи свої погляди на питання моралі, права, гносеології, мови, розвитку науки й освіти, спирається на загальнофілософську концепцію світу і людини. Тому з'ясування точки зору мислителя на проблеми співвідношення Бога і світу, Бога і людини має принципове значення для розуміння особливостей його підходу і вирішення всіх інших питань, які він розглядає [5, с. 202–203].

Іван Вишенський є автором багатьох трактатів, спрямованих проти унії. Найвідомішим серед них є «Писання до єпископів, які втекли від православної віри» (1598 р.). Основна ідея полемічної творчості Івана Вишенського – ідея соціальної рівності. Він був переконаний, що люди є рівними від природи: їхні тіла складаються з єдиної субстанції. У зв'язку з цим полеміст різко засуджував різні форми феодального

гніту, винуватцями соціального зла вважав світських і духовних панів. Однак Іван Вишенський не закликав до соціальної боротьби. Перемогти світ зла, на його думку, можна каяттям у гріхах, молитвами, зреченням життєвих благ, очищенням від скверни тощо. Ідеалом суспільного устрою для нього є «царство Божее», де всі люди рівні і не мають власності, або мають «малу» власність і живуть у злагоді з Богом та один з одним. Виокремлюючи рівність як основний принцип раннього християнства, відкидаючи єдиновладдя в політичному житті, Іван Вишенський висуває ідею соборності, суть якої полягає в тому, щоб жити, «соборно один одного ісправляючи, а не одному над всіма володіти». В основі соборності лежить ідея соціальної рівності. В контексті ідеї соборності Іван Вишенський критикував світську владу, далеку від ідеалів раннього християнства. Він наголошував, що, одержавши владу від Бога, правитель не може користуватися нею на власний розсуд, чинити свавілля, бо це є грубим порушенням Божих настанов про рівність. Бог дав владу для того, щоб утверджувати закон і справедливість, а не чинити свавілля. Як прихильник соціальної рівності Іван Вишенський засуджував поділ суспільства на багатих і бідних [6].

За словами В. Харитонова, «Викриваючи католицизм, Іван (Вишенський) користувався соціальними критеріями і створив нову зовсім небогословську публіцистику» [7, с. 222]. Така характеристика висвітлює лише одну сторону творчості І. Вишенського. Вникаючи у життєвий і творчий шлях письменника, бачимо не тільки нещадного викривача соціального і релігійного гніту, але й зовсім іншого чоловіка – самозаглибленого монаха-самітника, для якого на першому місці були не сучасні йому проблеми, а глобальні богословські питання: як можна пізнати Господа? Раціонально чи шляхом містичного осяяння? Як досягти Божого царства? Суспільно-корисною працею для блага людей чи відреченням від світу і молитовним самовдосконаленням? Якою повинна бути християнська церква? Як зберегти Православ'я? І саме з цих позицій апологета православної віри і Православної церкви Вишенський вирішував усі інші насущні питання свого часу. Без вивчення світоглядних та богословських позицій письменника, які були основою його творчості, неможливо зрозуміти жодні інші аспекти його полемічної боротьби [8, с. 66].

А. І. Кормич наголошує, що Іван Вишенський запропонував політико-правову концепцію колективної соборності держави, ідеї рівності всіх людей перед Богом. Принцип соборності як вияв демократизму він відстоював також у відносинах між церквами. У цьому ж контексті І. Вишенський заперечував не тільки абсолютизм духовної влади – Папи Римського, а й абсолютизм світської влади – королів і царів; вважав, що будь-який володар отримує владу від Бога і

не може користуватися нею на свій розсуд. Суспільно-політичні та правові погляди І. Вишенського були проияні реформаційними ідеями, глибоким демократизмом, палкою любов'ю до трудового народу [9, с. 239]. На думку дослідника державно-церковних відносин І. В. Крицака, соборність як світоглядне поняття є наріжним каменем тисячолітнього минулого нашої держави, його уособленням взагалі, а в якості принципу потребує належного осмислення не лише на богословсько-філософському, а й на політичному та правовому рівнях. В юриспруденції принцип соборності повинен розглядатися, зрозуміло, не як церковне явище, а як загальний, системоутворюючий принцип, котрий пронизує все, що оточує людину як суспільну істоту, тобто як загально-суспільне явище. Більше того, принцип соборності та неухильне слідування йому є необхідною передумовою національної єдності, і, як наслідок, могутності держави. Саме тому православ'я й може виступити тією об'єднуючою ідеєю (силою), яка здатна згуртувати наш народ на засадах соборних традиційних духовно-культурних цінностей з обов'язковим врахуванням прав меншості. Церковне надбання у вигляді традиції соборності може і повинно більш активно втілюватися в політичне та правове життя нашого народу [10, с. 67].

Повага до своєї історії, звичаїв і традицій, до тисячолітніх духовно-культурних цінностей, на основі яких вибудовувалось не загарбницьке, а унікальне та мирне співіснування понад 130 національностей, які сьогодні проживають в Україні, формує відповідальність перед нинішніми та прийдешніми поколіннями. Від того, як вдасться виховати молодь, залежатиме майбутнє України, збереження її національної самобутності, чи зможе вона вистояти у часи лихоліть, нестабільності соціально-політичної ситуації, чи вдасться не розгубити себе як народність, не втратити генотип нації в непростих реаліях сьогодення? Ці пріоритети, напевно, залежать від кожного із нас.

Отож, Іван Вишенський відіграв колосальне значення не лише для становлення української літератури, чернецтва, що проявилось у твердому відстоюванні православ'я на теренах Західної України. На сучасному етапі розбудови українського державності особливої уваги потребують державно-правові погляди Івана Вишенського. Письменник, полеміст, культурний та громадський діяч розробив політико-правову концепцію колективної соборності держави, ідею рівності людей перед Богом. Цей принцип соборності як вияв демократизму Іван з Судової Вишні відстоював у державно-церковних відносинах. Так, полеміст заперечував абсолютизм духовної влади Папи Римського, світської влади (королів і царів), вважав, що будь-яка влада – від Бога і жоден володар не має права нею зловживати. Суспільно-політичні та правові погляди Івана Вишенського були проияні

реформаційними ідеями, глибоким демократизмом, палкою любов'ю до трудового народу.

Можна стверджувати, що промислом Божим, що у найскрутніші часи, коли унія вирувала на нашій землі, щоб остаточно окатоличити та ополячити православних русинів, Господь дає українській землі великих мужів, світочів православ'я, учителів і наставників українського чернецтва задля розбудови української державності – трьох святих Західної України: Івана Вишенського, Іова Манявського (Княгиницького, Тисменицького) та Іова Почаївського (Заліза), роль яких в утвердженні українського православ'я і формуванні державно-правової думки в Україні неоціненна та матиме вплив для багатьох нащадків у віках. А нашим синівським обов'язком є глибоке та всебічне дослідження їхнього творчого та життєвого шляху.

Література:

1. Мирончук О. Образ святої гори Афон і чернечі мотиви в поемі Івана Франка «Іван Вишенський». Культура слова. 2016. Вип. 85. С. 124–142. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Kuls_2016_85_16 С. 125
2. Колич О. І. Філософсько-правові ідеї Івана Вишенського/ Науковий вісник Львівської комерційної академії. Серія : Юридична. 2015. Вип. 2. С. 43–51. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvlkau_2015_2_6
3. Вишенський Іван. Твори [Текст] / переклад з книжної української мови Валерія Шевчука. К., 1986. 247 с.
4. Державно-правові ідеї І. Вишенського і П. Могили. LUBBOOK. URL: https://lubbook.org/book_663_glava_56_57._Derzhavno-pravov%D1%96_%D1%96de%D1%97_.html
5. Нічик В. М., Литвинов В. Д., Стратій Я. М. Гуманістичні та реформаційні ідеї на Україні (XVI – початок XVII ст.), [відп. ред. Горський В. С.; АН УРСР. Ін-т філософії]. К.: Наук. думка, 1990. 384 с.
6. StudFiles. Київський національний університет ім. Т. Шевченка. URL: <https://studfile.net/preview/2269728/page:7/>
7. Франко І. Я. Іван Вишенський, його час і письменницька діяльність [Текст] // Зібрання творів : у 50 т. – Т. 28. Літературно-критичні праці. – К. : Наукова думка. 1980.
8. Бондарчук Я. В. Духовний подвиг «блаженної пам'яті великого старця» Івана Вишенського. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Сер. : Історичне релігієзнавство. 2012. Вип. 6. С. 64–75. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/NznuoairD2009_2012_6_9
9. Кормич А. І. Історія вчень про державу і право: Навч. посібник. К.: Правова єдність, 2009. 312 с.

10. Кріцак І. В. Принцип соборності як запорука прогресивного розвитку української держави: православно-богословське осмислення та політико-правова практика. Тези виступів учасників Міжкафедрального круглого столу до Дня Соборності України (Харків, 20 січня 2017 р.) МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Х.: ХНУВС, 2017. С. 66–67.

**УПРАВЛІННЯ ДЕРЖАВНИЦЬКИМИ ПРОЦЕСАМИ
В УКРАЇНІ В УМОВАХ COVID-19:
ДУХОВНО-ЦІННІСНА ПАРАДИГМА ПРОБЛЕМИ**

Голубош Г. В.

студентка 3 курсу

Рівненського фахового коледжу

Національного університету біоресурсів

і природокористування України

м. Рівне, Україна

Кріцак І. В.

кандидат юридичних наук, підполковник поліції,

помічник начальника

Головного управління Національної поліції в Івано-Франківській області

м. Івано-Франківськ, Україна

Найбільшою цінністю і благом людини є здоров'я. Перед ним усі інші привілеї втрачають сенс. Для віруючих людей таку значущість має Душа. Державні управлінці в умовах сучасних глобальних викликів, коли людство зіштовхнулося з досі незвіданою хворобою – Covid-19, виявилися безпорадними. У перші дні навіть захисна маска стала дефіцитом, не говорячи вже про обладнання штучного дихання, якого не вистачає вдосталь і зараз. Світові лідери наголошують, що це лише початок випробувань, які чекають людство у найближчому майбутньому. Слід готуватись до нових викликів, адже запаси ресурсів на планеті, зокрема прісної води, раптово вичерпуються. В умовах такого стану топтемою ХХІ століття став «Золотий мільярд» – скорочення населення на планеті. Збуваються пророцтва, коли основною потребою стане вода і їжа. Сьогодні в безодню провалюється велика кількість прісноводних озер з усім живим, у селах масовими темпами міліють криниці, висихають річки. Кожних 5 хвилин у світі